

Пише мр Јасмина ГЛИШИЋ

ДЕМОКРАТСКА ЦИВИЛНА КОНТРОЛА ОРУЖАНИХ СНАГА

(ПРЕ)РАСПОДЕЛА УЛОГА

уховита опаска Жоржа Клемансоа како је "рат сувише озбиљна ствар да би била препуштена генералима" цитира се толико често да је готово изгубила провокативну снагу. Вреди је допунити и другом изреком тог француског државника – да је "многа лакше водити рат него обезбедити мир". Скоро сто година касније, тешки посао одржања мира и стабилности и даље је апсолутни приоритет на листи националних, регионалних и глобалних циљева.

У модерном времену превладало је схватање да се овај задатак мора обављати уз демократску цивилну контролу оружаних снага. Као и други изрази којих се дохватите политичари, и овај може постати испразна "демократска мантра" – непрекидно се понавља, а слабо примењује. Заводљива је чак и основна дефиниција по којој контролу војске треба да спроводи легитимна, демократски изабрана власт. Принцип заиста делује просто. Међутим, ваља се подсетити зашто је толико важан и како треба да "ради" у пракси.

Често се захтеви за реформама представљају као налози "из белог света" на које ми послушнички одговарамо. Тачно је да нас на демократску цивилну контролу оружаних снага политички обавезује Кодекс понашања о политичко-војним аспектима безбедности, формулисан на будимпештанском самиту Оебса 1994. године. На њен значај указују и Препорука 1713 коју је Савет Европе усвојио у јуну 2005. године и мишљење Венецијанске комисије из октобра ове године. Међутим, треба најпре имати на уму кључне, унутрашње користи и за војни и за цивилни део нашег друштва. Реч је о прецизном дефинисању положаја Војске СЦГ, спречавању њене могуће злоупотребе, заштити основних људских права њених припадника, стварању услова за професионалну аутономију војних стручњака у јасно одређеној сфери одговорности. Важно је обавезати и цивилне и војне власти да обављају свој део посла, о трошку свих грађана и у њиховом најбољем интересу.

Први услов је успостављање уставног и законског основа, а полазни елемент је Уставна повеља државне заједнице. Она прописује да "Србија и Црна Гора има војску која је под демократском и цивилном контролом". Неспретно употребљен, везник "и" овде наводи на погрешан закључак да је реч о две различите контроле: првој – демократској и другој – цивилној. (Није то само језичка финеса, јер је у тоталитарним режимима партија на власти заиста држала војску под пуном контролом – цивилном, али не и демократском.) Тврдим правничким принципом овај израз пренет је и у *Стратегију одбране, Белу књигу*, а недавно и у *Нацрт Закона о демократској и цивилној контроли Војске СЦГ*. Па ипак, циљевима којима се тежи много су важнији него лингвистичке недоумице. *Нацрт Закона* припремила је Извршна радна група Одбора за одбрану Скупштине СЦГ, а његов текст, као и извештај о потреби демократског преуређења цивилно-војних односа доступни су на веб-сајту Центра за цивилно-војне односе. Како наглашавају аутори, биће још неопходно додатно дефинисати улоге институција у сектору

То је сувише озбиљна ствар да би се препустила само једној грани власти – уз Скупштину, Владу и судове, у њој треба да учествују и медији, независни стручњаци и најшира јавност, а својом отвореношћу Војска може да обезбеди потпуно поверење грађана

безбедности и изменити застарелу регулативу – на пример, овлашћења Врховног савета одбране, или питања војне и државне тајне.

Али ако остану само "на папиру", закони могу да служе тек политичарима да се пред светом хвале сопственом демократичношћу. Балтичке земље су – све желећи да што пре успоставе модерне стандарде – усвојиле такав сет правила и процедура да им западне демократије нису ни принети. Норме, међутим, треба

да живе у политичкој пракси, за шта су задужени сви актери демократске цивилне контроле.

Парламентарна контрола је једна од најважнијих компоненти, а управљање војним буџетом кључна полуга. Закон може да гарантује формална овлашћења члановима Скупштине СЦГ и надлежног Одбора за одбрану, а у Нацрту је понуђено и решење за уобичајено болно питање недовољног стручног знања посланика. Изван силе правних норми остаје, ипак, политичка воља, а она је код нас двоструко окрњена: проблематичним опстанком државне заједнице и, већ пословичним, партијским трвењима у којима се убирају лаки поени по скупој цени.

Демократска цивилна контрола је сувише озбиљна ствар да би се препустила само једној грани власти. Извршни органи, такође, морају строго испуњавати своје обавезе. Погубан је систем у коме партија (или коалиција) на власти доживљава војску као полигон за промоцију сопствених интереса, а опозиција чека да "дође њен ред" после следећих избора (тако, рецимо, аналитичари описују мутирали облик контроле над словеначким оружаним снагама). Наша пракса да партијска лојалност буде важнији критеријум од стручности угрожава брзину и квалитет свих реформи, па и оних у сектору безбедности. Уз судску власт, ревизорске установе и органи унутрашње војне контроле треба да спречавају и санкционишу случајеве корупције, злоупотреба и других кршења закона.

Неопходне су јавне дебате о важним питањима националне безбедности и медији и истраживачке и академске институције морају учествовати у њима. Бесмислено је тумачење да се тиме тражи укидање војне тајне, јер војска треба да пружи јавности све информације управо не нарушавајући начело тајности (које се и у развијеним демократијама редовно преиспитује). Тако ће обезбедити и неупитно поверење грађана и едуковати те своје кључне савезнике у делатној демократској цивилној контроли.

Суштина, дакле, није у идеји да су грађани у цивили природно обдарени да доносе боље одлуке од оних који носе униформу. И Клемансо би, можда, другачије упозорио на сву озбиљност рата да је био у прилици да упозна цивила Слободана Милошевића. Поента је у томе да питања од важности за очување мира и стабилности мора решавати цело друштво, у сложеном поступку одлучивања, уз све предности демократије и упркос њеној несавршености. ■

Аутор је асистент Факултета политичких наука